

भ्रष्टाचारविरुद्ध सबैको साथ आवश्यक : प्रधानमन्त्री

'पहिलो पटक माओवादीकै नेतृत्वमा सुरु भएको भ्रष्टाचारविरोधी अभियान अहिले उचाइमा'

■ जनजिब्रो संवाददाता

काठमाडौं। प्रधानमन्त्री एवं नेकपा (माओवादी केन्द्र) का अध्यक्ष पुष्पकमल दाहाल 'प्रचण्ड' ले सरकारले थालेको सुशासनको पक्ष र भ्रष्टाचार विरोधी अभियान सफल पार्न सबैको साथ र सहयोग चाहिने धारणा व्यक्त गरेका छन्। दूला भ्रष्टाचारका घटनामा अनुसन्धान थालेर सुशासनको लडाईलाई अर्को चरणमा उठाइने तयारी भइरहेको दावी गर्दै उनले भ्रष्टाचारविरुद्धको अभियान नरोकिने बताएका हुन्।

माओवादी केन्द्रको तारकेश्वर नगरस्तरीय कार्यकर्ता भेला तथा प्रशिक्षण कार्यक्रमलाई सम्बोधन गर्दै प्रधानमन्त्री दाहालले भ्रष्टाचार विरोधी र सुशासन प्रवर्द्धनको

अभियानलाई वर्तमान सरकारले निरन्तरता दिने बताए। 'सरकारले सुशासनको पक्ष र भ्रष्टाचारका

विरुद्ध अभियान थालनी गरेको छ, अहिले पनि अभियान रोकिएको छैन,' उनको भनाइ छ-

'भ्रष्टाचारका गम्भीर फाइल खोलेर सुशासनको लडाईलाई अर्को चरणमा उठाउने तयारीमा

छौं।' नेपालको इतिहासमै परिहिलो पटक यो स्तरको प्रधानमन्त्री दाहालले भने- भ्रष्टाचारविरुद्ध अभियान 'नकली भूटानी शरणार्थी

लगायत भ्रष्टाचार र अनियमितताका घटनालाई अनुसन्धान गरी एक चरणमा पुऱ्याइएको छ। नेपालको इतिहासमा यो स्तरको भ्रष्टाचारविरुद्धको अभियान कीहिलै पनि चलेको थिएन।'

'पहिलो पटक माओवादी केन्द्रको नेतृत्वमा यो आन्दोलन चलेसँगै सफलताको उचाइमा पुगेको छ। अध्यक्ष दाहालको भनाइ थियो 'अब सुशासनको अर्को नयाँ अभियानतर्फ प्रवेश गरिन्छ।' सामाजिक न्याय र सुशासनको क्षेत्रमा धेरै काम भएको विश्लेषण गर्दै उनले मिटरब्याज र नागरिकता समस्या समाधान, विदेशमा रहेका र अनौपचारिक तथा स्वरोजगार त्रिमिकलाई सामाजिक सुरक्षाको दायरामा ल्याउने गरी सामाजिक

—| क्रमशः अनितम पृष्ठा |

एनसेल शेयर बिक्री प्रकरण : छानविन गर्न उच्चस्तरीय समिति गठन

काठमाडौं। सरकारले दूरसञ्चार सेवा प्रदायक कम्पनी एनसेलको शेयर खरिद बिक्रीका सम्बन्धमा अध्ययन तथा छानविन गर्न एक उच्चस्तरीय समिति गठन गरेको छ। मन्त्रिपरिषदको बिहीबार बसेको बैठकले पूर्वमहालेखापरीक्षक टंकमणि शर्माको संयोजकत्वमा उच्चस्तरीय अध्ययन तथा छानविन समिति गठन गरेको हो।

सञ्चार तथा सूचना प्रविधिमन्त्री रेखा शर्माको अनुसार उक्त समितिलाई एक महिनाभित्र प्रतिवेदन पेस गर्ने समयावधी समेत दिइएको छ। शर्माको संयोजकत्वमा रहेको उक्त छानविन समितिमा नेपाल सरकारका सञ्चिव फणिन्द्र गौतम, अर्थमन्त्रालयका सहसञ्चिव रितेशकुमार शाक्य, सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालयका

सहसञ्चिव बाबुराम भण्डारी र आइक्यानका अध्यक्ष सुजनकुमार कापाले सदस्य रहेका छन्।

सोही बैठकले खानेपानी तथा महसुल निर्धारण आयोगको अध्यक्ष पदमा रुद्रप्रसाद गौतम तथा सदस्यहरूमा यशोदा कार्की एवं कुलभूषण शर्मालाई नियुक्त गरेको छ।

यस्तैगरी मन्त्रिपरिषदको उक्त बैठकले विश्व बैंकबाट 'प्रादेशिक तथा स्थानीय सडक सुधार कार्यक्रम पहिलो चरण'का लागि प्राप्त हुने सहायतासम्बन्धी वार्ता गर्न अर्थ मन्त्रालयका सहसञ्चिवको संयोजकत्वमा वार्ता टोली गठन गरी वार्ता गर्न अखितयारी प्रदान गरेछ।

भाषा र भाषा आन्दोलन- २

जनताको सवैभन्दा बढी शोषित हिस्सामा शासकहस्तिको आक्रोश बढी रहने गरेको सत्यलाई बिर्सर तथा पहिले-पहिले ब्रिटिस साम्राज्यको सिमामा सिपाही बनेर निरर्थक वलिदान गर्नुपर्ने बाध्यतामा चोपिएका नेपालीहरूको अवस्थालाई भुलेर नेपालीलाई साम्राज्यवादको पृष्ठपोषक तथा स्वाधीनता सङ्ग्राम विरोधीका रूपमा चित्रित गर्ने के ही मानिसहरूको दुष्प्रयत्न इतिहासम्मत पटककै छैन। जसरी बड्गाली, उडिसावासी, बिहारी आदिले 'बहादुर', 'साहेब' सम्बोधन गर्दैमा त्यो सिल्डौ जातिलाई अड्ग्रेजीको कठपुतली भन्न मिल्दैन, ठीक त्यसरी नै जनसङ्घाद्याको उल्लेखनीय हिस्सा बेलायती पल्टनमा रहेकै कारण पूरै नेपाली जातिलाई कलज्ञित पार्न मिल्दैन।

जेहोस, ब्रिटिसकालीन भारतमा हुँदै गरेको विकासले विभिन्न जनजाती समुदायमा रहेकाहरूलाई यस्तो ठाउमा ल्यायो, जहाँ पुरानो, रगतको नातामा आधारित समुदाय एउटा प्रादेशिक समुदायका रूपमा फेरिने क्रम सुरु भयो। यो विकासले समाजमा विद्यमान विभिन्न जनजातीय भाषालाई पछाडि छाडेर, ती सबै बोली बोल्नेहरूलाई एकापसमा जोड्ने उपकरणका रूपमा नेपाली भाषालाई

सामय सञ्चेश
राम कार्की 'पार्टी'

अगाडि बढायो। औँधीखोलाको मगर, पाँचथरको लिम्बू, लमजुङको गुरुङ इत्यादि सवैले भारतीय र अड्ग्रेजी पल्टनभित्र एकापसमा बोल्ने भाषा नेपाली नै भयो; दार्जिलिङ आदि भारतीय भूभागका रैथानेहरूलीच पनि एक मात्र माध्यम भाषा नेपाली भाषा नै बन्न गयो। उनीहरू सवैको साझा नाम नै नेपाली बन्यो र एउटा साझा संस्कृति निर्माणको प्रक्रिया सुरु भयो। यसरी विभिन्न —| क्रमशः दोषो पृष्ठा |

विजय प्राप्त गर्ने र सता हातमा लिने कुरा तिनीहरूका लागि मात्र सरभव
छ, जो जनतालाई विश्वास गर्दछन् र उनीहरूकै सिर्जनात्मक क्षमतामा
भर परेर फड्को मार्न तयार हुन्छन्।

-लेनिन

जनजिब्रो साप्ताहिक

વર્ષ- ૨૭, અંક- ૧૮, માઝસિર ૨૨ ગતે શુક્રવાર, ૨૦૮૦

सम्पादकीय .

भ्रष्टाचार नियन्त्रणको प्रचार, विरोध र यथार्थ

नेकपा (माओवादी केन्द्र) का अध्यक्ष पुष्पकमल दाहाल 'प्रचण्ड' अहिले तेस्मो पटक मुलुकको कार्यकारी प्रमुख अर्थात् प्रधानमन्त्रीको पदमा रहेंगे। छोटो-छोटो अवधिकै लागि मात्र भए पनि यसअधि नै दुई पटक प्रधानमन्त्री भइसकेका प्रचण्डको नेतृत्वमा मुलुकले काँचुली फेर्ने र परिवर्तनको आभाष हुने गरी खासै केही भइहाल्ने अपेक्षा धेरैले गरेका छैन्/थिएन्। अझ ९०-९० सिटका काइयेस र एमाले संसदमा छाँदाउँडै ३२ सिटको माओवादी अध्यक्ष प्रचण्ड प्रधानमन्त्री बन्नु उनी स्वयम्भका निर्मित समेत खासै फलदायी नहुने धेरैको धारणा देखिन्छ।

यो स्थितिमा 'बरु जति दिन टिकिन्छ-टिकिन्छ तर भ्रष्टाचार निर्मल पारेर मुलुकमा सुशासन कायम गर्ने कुरामा सम्पूर्ण ध्यान, शक्ति र सामर्थ्य लगाइन्छ' भन्ने उद्घोष गरेका प्रधानमन्त्रीले तेस्रो प्रधानमन्त्रीय कार्यकालका सुरुआती दिनहरूमा राम्रै सङ्केतहरू देखाएका थिए। तर, सत्ताधारी र प्रमुख प्रतिपक्षी दलहरूकै क्यौं 'ठूला' नेताहरूको वरिपरि नै भ्रष्टहरूको मुख्य अखडा सावित हुँदै गएपछि प्रधानमन्त्री प्रचण्ड र सिंहारू सरकार पेचिलो समस्यामा जेलिन पुयो। जस दिन नचाहनेहरूले 'सस्तो प्रचारबाजी' का रूपमा अर्थाइरहँदा अनि विपक्षी दलहरूले 'आफूमाथि पूर्वग्रिह साँधेको' प्रचार गर्ने क्रम तीव्र पारिरहँदा भ्रष्टाचार नियन्त्रणको सरकारी प्रयास ओभेलमा परेको देरिँदैछ।

जे-जसो भए तापनि भ्रष्टहरूमा आतङ्क सिर्जना गर्नु र जनतामा सुशासनको अपेक्षा सृष्टि गर्नु एकदमै सकारात्मक कुरा हो । सरकारले यो प्रयासलाई निरन्तरता दिनुपर्छ, प्रभावकारी तुल्याउनुपर्छ । सरोकारवाला सबैले यो प्रयासलाई विनापूर्वग्रहण सधाउनुपर्छ । सुशासन स्थानित गर्ने कुरामा कसेले पनि अर्धेत्याइं गर्नु चाहै ।

भाषा र...

जाति-जनजाती, दलित आदि मिलेर एउटा राष्ट्रियताको उद्भव हुने पृष्ठभूमि तयार भयो र भाषाले नै यसलाई सर्वाधिक मजबुत आधार प्रदान गन्यो । वर्गनिरपेक्ष र समाजसापेक्ष हुने यसको प्रकृतिका कारण नै भाषा दैवी सिद्धान्त मान्यहस्तेखि लिएर साम्यवादी सिद्धान्तमा विश्वास गर्नहस्तम्भको साझा र प्यारो उपकरण बन्यो । पार्टी, नेता, मञ्च आदिको कायापल्ट हुँदै गए तापनि भाषाको माग मेरुदण्डका रूपमा आजपर्यन्त रहिरनुका पछाडि एक त भाषा स्वयम्भा अन्तर्निहित साझा गुण र अर्कातिर आत्मसम्मानपूर्ण ढण्गबाट बस्ने नेपालीभाषी भारतीय समुदायको स्वत्वानीके काम गरेको छ ।

आक्रामकताका बावजुद सुवास घिसिडलाई समेत यसै कित्तामा गणना गर्ने गरेका छन् ।

माथि नै चर्चा गरिसकियो कि भाषा आन्दोलन गणतान्त्रिक आन्दोलनकै एक अङ्ग हो । यसैले यो केवल नेपालीहस्तको मात्र होइन, समान्यतः सबै गणतन्त्रप्रेमी र विशेषतः भारतभित्रका विभिन्न जातीय समूह, राष्ट्रियता र न्यायप्रेमी सम्पूर्ण जनसमुदायको साझा गणतान्त्रिक आन्दोलनको हिस्सा हो । भाषागत विशेषाधिकार तथा विकसित भनिने जातिहस्तको दम्भ र अहङ्कारका विरुद्ध न्याय तथा समानताको पवित्र आकाङ्क्षाद्वारा अभिप्रेरित यो लामो गणतान्त्रिक आन्दोलनलाई जनभाषामा

खास पार्टी र खास
व्यक्तिहस्त्रो नियतमा इमानदारिता
वा बेइमानी जेसुकै रहे तापनि
उनीहस्ते उठाएको मागका
आधारमा जागृत 'गोर्खा' का
सम्पादनमण्डलदेखि लिएर
उत्तराखण्ड आन्दोलनका वैचारिक
ऊर्जाप्रोत बनेकाहस्तम्भलाई नेबुला'
का संयुक्त सम्पादक थारचिन
भुटियादेखि सीपीआईका रत्नलाल
ब्राह्मणसम्भलाई एउटै अभियानका

आदालतगाइ जननायाना
आत्मसम्मान र चिनारीको लडाईं
पनि भनिने गरेको छ । हाल
भारतीय सविधानमा नेपाली भाषाले
मान्यता पाउनु यस अर्थमा विजय
हो कि दीर्घदिनदेखि नेपालीहस्ते
उठाउँदै आएको मागलाई अन्त्यमा
आएर जायज माग भनी स्वीकार्न
भारतीय संस्थापन बाध्य भएको
छ । तर यही उपलब्धि नै भारतीय
नेपालीहस्तो आन्दोलनको अन्तिम
परिणतिचाहिं यस कारण होइन

कि यसको व्यावहारिक पाठो आज
पनि काँचे छ, अपूर्ण नै छ।
नेपालीहस्तिको शासकीय हेपाहा
दृष्टिकोणको विषालु प्रभावाट मुक्त

हुन पनि अन्य भाषी जनताका
विभिन्न तहलाई अझै लामो समय
लाग्ने निश्चित छ । बेला-बेलामा
राष्ट्रिय अहंकार डुक्रने ठालुहरको
मुखमा लगाम कस्न संसद्बाट पासां
भएको बिल्ले मात्र सकदो रहेन्छ
भन्ने कुरा त प्रस्त भइसकेकै छ ।

माग जायज हो भने र
सिद्धान्तः स्वीकार्देमा सहजै न्याय
र समानता प्राप्त हुने भए त
संसारको इतिहासमा अनन्त

सङ्घर्षका गाथाहरु पाइने नै
थिएन् । नेपालीहरूको वास्तविक
चिनारी त अन्य न्यायप्रेमी जनगणसँग
एकाकार भएर गर्ने न्याय र

समनाताको लडाइँमा जाहेर हुने
कुरा हो । एक भाषीले अर्को
भाषीलाई, एक प्रदेशकाले अर्को
प्रदेशकालाई, एक जातिले अर्को
जातिलाई दबाउन नपाउने र कोही-
कसैले दबनु नपर्न समाज निर्माणका
निष्ठि गरिने महान् आन्दोलनमा
सहभागी हुनुभन्दा ढूलो राष्ट्रिय
पहिचान र आत्मसम्मानको ग्यारेन्टी
अरु केहीबाट हुन सवदैन भन्ने
तथ्यलाई नेपाली र अरु जो
कसैले पनि भुल्नु हुँदैन ।

समाप्त भएका घाषणा गदछा भनावाच्न गर्दा सभास्थल करतल ध्वनिले गुञ्जायमान भएको थियो । सम्झौतामार्फत खासगरी राज्यको केन्द्रीकृत ढाँचाको शासन व्यवस्था अन्त्य गरी समावेशी लोकतान्त्रिक र अग्रगामी पुनःसंरचना गर्ने तथा संविधानसभाको निर्वाचनमार्फत नयाँ नेपाल निर्माणलाई अधि बढाउने विषयलाई जोड दिएको थियो । सो अवसरमा प्रधानमन्त्री कोइरालाले सरकार र माओवादीबीच सम्पन्न वृहत् शान्ति सम्झौताले नयाँ नेपाल निर्माणका लागि मार्ग प्रशस्त गरेको तथा ११ वर्षदेखि मुलुकमा व्याप्त हत्या र हिंसाको राजनीति अन्त्य गरी मेलमिलापको राजनीतिमार्फत नयाँ इतिहासको थालनी भएको बताउनुभएको थियो ।

नेपालीहरू आपै खुद्दामा उभिए
सझ्यर्थ समाधान गरी विश्व समुदायलाई
नै चकित तुल्याउन सफल भएको
जनाउँदै उहाले भन्नुभएको थियो
“आज हामी आफैले सझ्यर्थ समाधान
गरेर विश्व जगतमा राम्रो उदाहरण
दिएका छौं ।” आफूले माओवारीलाई
राजनीतिको मूल प्रवाहमा ल्याउन
कोसिस गर्दा ‘तपाइङ्को यो प्रयास सफल
हुँदैन’ भने प्रतिक्रिया आएको जानकारी
गराउँदै प्रधानमन्त्री को झरालाले
अप्रजातन्त्रवादीलाई पनि प्रजातन्त्रवादी
बनाउन प्रजातन्त्रवादीको धर्म भणकाले
आफूले आफ्नो राजनीतिलाई दाउमा
राखेर शान्ति प्रक्रियामा क्रियाशील
रहेको बताउनभएको थियो ।

माओवादी अध्यक्ष दाहालले पनि
शान्ति सम्भौतामार्फत नयाँ नेपाल
निर्माण गर्न नेपाली जनताले २००७

शान्ति समझौताको १७ वर्ष :

बेपत्ता र निर्दोष परिवारको पीडा यथावत्

सामयिकी

नाशायण न्यौपाने

सालदेखि गरेको प्रयासले पूर्णता पाएको टिप्पणी गर्नुभएको थियो । उहाँले भनुभएको थियो, “यो नेपालको उन्नति चाहने आम नेपालीको विजय र नेपाललाई सधैँ अग्रगमनमा बढन नदिई यथास्थानमा राख्न चाहने प्रतिगामीहरूको पराजय हो, तूला शक्ति र अहंकार बोकेको राष्ट्रहरूलाई नेपाली जनताले प्रस्तुत गरेको यो सफल उदाहरणले चिकित परेको छ ।”

दुवैपक्ष सशस्त्र सद्धर्घबाट उत्पन्न विषम परिस्थितिलाई सामान्यीकरण गर्दै समाजमा शान्ति कायम गराउन तथा युद्धबाट पीडित र विस्थापितका लागि राहत र पुनःस्थापना गराउन राष्ट्रिय शान्ति तथा पुनःस्थापना आयोग गठनमार्फत सोसम्बन्धी काम अगाडि बढाउन सहमत भएको उल्लेख गरिएको थियो । दस

वर्षे सदृश्यका क्रममा राज्य र बिद्रोही पक्षबाट करिब १७ हजार नागरिकको ज्यान गएको थियो ।

सम्भौतामा दुवै पक्षद्वारा बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको तथा युद्धको समयमा मारिएकाको वास्तविक नाम, थर र घरको ठेगाना सम्भौता भएको मिलिले ६० दिनभित्र सूचना सार्वजनिक गरी परिवारजनलाई समेत जानकारी गराउने विषय प्राथमिकतामा राखिए पनि त्यो विषय हालसम्म सम्बोधन हुनसकेको छैन । सशस्त्र द्वन्द्वका क्रममा मानवाधिकार उल्लङ्घन तथा मानवताविरुद्धका अपराधमा संलग्नका बरेमा सत्य तथ्य अन्वेषण गर्न र समाजमा मेलमिलापको वातावरण निर्माण गर्न उच्चस्तरीय सत्य निरूपण तथा मेलमिलाप आयोग त गठन भए तर सत्य तथ्य अन्वेषण र मेलमिलापको काम भने हुन बाँकी नै छ ।

सम्भौतामा दुवै पक्षबाट सशस्त्र ढूँढ्का क्रममा विस्थापितलाई राजनीतिक पूर्वाग्रहबिना स्वेच्छाले आ-आप्सो पैतृक वा पूर्वबसोबासका स्थानमा फर्काउन, युद्धका कारणले नष्ट भएका पूर्वाधार पुनःनिमाण गर्न तथा विस्थापितलाई स-सम्मान पुनःस्थापना एवं सामाजिकीकरण गर्न प्रतिबद्धता व्यक्त गरिए पनि औपचारिक रूपमा भने त्यो काम पनि भएन।

करिब २० वर्षको यस अवधिमा तत्कालीन विद्रोही पक्ष तीन पटक सरकारको नेतृत्व गर्नाका साथै आठ पटक सरकारमा सामेल भइसकेको छ । सझौर्धमा सहभागी परिवारका अन्य सदस्यमाथि कुनै पनि विभेद गर्न र दबाब नदिन प्रतिबद्धता जाहेर गरिए पनि त्यसमा प्रत्यक्ष सरोकार नराख्ने व्यक्ति भने अझै पीडामै रुमलिइरहनु परेको अवस्था छ । शान्ति सम्भौतामा उल्लिखित सझौर्ध र यातनापीडित तथा बेपत्ता पारिएकाको परिवारको राहत प्राप्त गर्ने अधिकारलाई समेत सुनिश्चित गरिने छ, भने विषयले पनि अझै सार्थकता पाउन सकेको छै ।

शान्ति सम्भौताको स्वागत गर्दै त्यस बेला छिमेकी तथा अन्तरराष्ट्रिय समुदायले समेत सम्भौताले हिसाको राजनीति र संस्कृतिलाई अन्त्य गराउँदै नेपाली जनताको शान्ति र स्थायित्वको प्रबल चाहनालाई प्रतिविम्ब गरेको प्रतिक्रिया दिएका थिए । तत्कालीन युद्धविराम आचारसंहिता अनुगमन समितिको संयोजक प्रा वीरेन्द्रप्रसाद मिश्र हालसम्म शान्ति सम्भौता माओवादी लडाकुको व्यवस्थापनमा मात्रै सीमित भएको तर सशस्त्र विद्रोहसँग सरोकार नराख्ने निहत्था, पीडित जनताका पक्षमा मलम लगाउनेतरफ केन्द्रित नभएको प्रतिक्रिया दिनुभयो । उहाँले भन्नुभयो, “अहिले पनि निर्दोष र युद्धमा मारिएकाको खासै चर्चा हुनसकेको छैन ।” त्यतिबेलाको घटना केलाउँदा, सुरुका अवस्थामा माओवादी र तत्कालीन सत्तासित दलहरूबीचको लडाइँजस्तो देखियो । पार्टीका नेता तथा कार्यकर्ता पनि मारिए । त्यसबेला राजा, संसदीय राजनीतिक दल र माओवादी गरी तीन शक्ति थिए । देशमा विकसित घटनाक्रमले त्रिकोणात्मक शक्ति सन्तुलनपछि राजा एकतिर तथा सात राजनीतिक दलसहित माओवादी अर्को कितामा उभिए । सात दल र माओवादीबीचको बाह्रबुँदे — | क्रमाग्रन्थ: अवित्तन पृष्ठाङ्ग |

नेपाल-भारत सीमा दशगजाका

७१ सीमास्तम्भ मर्मत सुरु

काठमाडौं। बाँकेस्थित जमुनाहको नेपाल-भारत सीमा क्षेत्रमा रहेका सीमास्तम्भको मन्त्रिपरिषद्को निर्णयअनुसार मर्मतसम्भार र पुनर्स्थापना सुरु गरिएको छ। सोही निर्णयअनुसार नेपालगञ्ज उपमहानगरपालिका-१६ जमुनाहस्थित नेपाल-भारत सीमा क्षेत्रका ६५१, ११(३) नम्बरको सीमास्तम्भमा बुधबार रडोगेन गरिएको हो।

नापी विभागका अधिकृत पवनकुमार खत्रीले सीमास्तम्भमा गरिने रडोगेनबाटे प्राविधिक सहयोगसम्बन्धी जानकारी बाँकेका सशस्त्र प्रहरीलाई गराइएको जानकारी दिए। विभागबाट प्रतिनिधिका रूपमा आउमध्येका अधिकृत खत्रीले सीमा क्षेत्रमा ढलेका र हराएका स्तम्भको काम हाल नहुने बताउँदै उक्त कार्य गर्नका लागि दुवै देशका संयुक्त सीमा प्रविधिक टोलीद्वारा सीमास्तम्भको स्थितिको पहचान गरिसकेपछि मात्र गरिने जानकारी दिए।

प्रमुख जिल्ला अधिकारी श्रवणकुमार पोखरेलले राज्यले सुमिपएको सीमा मर्मत र पुनर्स्थापनामा सशस्त्र प्रहरीबल सीमा नं. ३० गणका सशस्त्र प्रहरीले आफ्नो जिम्मेवारीलाई पूरा गर्नेमा विश्वस्त रहेको बताए। नेपालगञ्ज उपमहानगरपालिकाका प्रमुख प्रशान्त विष्ट, प्रमुख जिल्ला अधिकारी श्रवणकुमार पोखरेल, सशस्त्र प्रहरीबल नं ३० गणका सशस्त्र प्रहरी उपरीक्षक रमेश विक्रम शाही, जिल्ला प्रहरी कार्यालय बाँकेका प्रहरी प्रमुख एवं प्रहरी उपरीक्षक मुवासचन्द्र बोहेरा, भारतीय सशस्त्र सीमा बल नं. ४२ बटालियनका डेपुटी कमाण्डेन्ट अनिल यादव, असिस्टेन्ट कमाण्डेन्ट बासुकी पाण्डेलगायतले सीमास्तम्भको रडोगेन स्तम्भमा रुह लगाएर सुरु गरेका थिए।

सशस्त्र प्रहरी बल नं ३० गणका सशस्त्र प्रहरी उपरीक्षक रमेश विक्रम शाहीले बाँकेमा मुख्य सीमास्तम्भ ३२ रहेका छन् भने सहायक सीमास्तम्भ दुई सय ७९ गरी जम्मा सीमास्तम्भ ३ सय ११ रहेका छन्। उनले मर्मतसम्भार तथा रडोगेन गर्नुपर्ने सीमास्तम्भअन्तर्गत ३१ वटा सीमास्तम्भ रडोगेन गर्न बाँकी रहेका र ४० वटा सीमास्तम्भ सामान्य मर्मत गर्न बाँकी रहेका बताए। बाँकेमा चार वटा मुख्य र ६७ वटा सहायक गरी जम्मा ७१ वटा सीमास्तम्भको रडोगेन तथा मर्मत भइहेका छन्।

यसेगरी लुम्बिनी प्रदेशअन्तर्गत रूपदेही, कपीलवस्तु, दाढ, बाँके र बर्दिया गरी ६ वटा जिल्लामा सीमास्तम्भको मर्मत भइहेका छन्।

हिमाली जिल्ला

हुम्लामा खाद्यान्न अभाव

काठमाडौं। बेलैमा चामल दुवानी नहुँदा हिमाली जिल्ला हुम्लामा खाद्यान्न अभाव भएको छ। दुवानीको जिम्मा पाएका सप्लाईर्स कम्पनी र खाद्य व्यवस्था तथा व्यापार कम्पनीको लापारबाहीका कारण हुम्लामा खाद्यान्न अभाव भएको हो।

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा हुम्लाका लागि १४ हजार किवन्टल चामल स्वीकृत गरिए पनि अहिलेसम्पर्क दुवानी हुन नसकदा जिल्लास्थित गोदाम खाली भएको हो। सदकको बाटो हुँदै चार हजार किवन्टल र हवाई मार्गबाट १० हजार किवन्टल दुवानीका लागि सफ्टौता भए पनि सप्लाईर्सहले सम्पर्क दुवानी गर्न नसकेको सिमकोट शाखा प्रमुख केण्ण अधिकारीले बताए।

यसेगरी स्थलमार्गबाट तीन हजार किवन्टल चामल दुवानीको जिम्मा पाएको एलबी सप्लाईर्स, अहिलेसम्पर्क दुवानी गरेको छैन/ भने एक हजार किवन्टल चामल दुवानीको जिम्मा पाएको चाडला दुवानी सेवाले एक सय ४८ किवन्टल मात्रै उठाएको छ। लिमिटेडले भदौ महिनामा मात्र दुवानीका लागि बोलपत्र आह्वान गरेको थिए। अहिले गोदामा रहेको कम परिमाणको खाद्यान्न पनि बिक्री गर्न सक्ने अवस्थामा नरहेको उनले बताए। अहिले दुवानीका लागि सप्लाईर्स सिमिक्रिएक्टरको हेलिकोप्टर छनोट भएर सम्भोता मात्र भएको

तर उक्त एयरलाइसले खाद्यान्न बुझेर दुवानी गर्ने काम अगाडि नबढाएका कारण जिल्लामा खाद्यान्न समस्या देखिएको हो।

सिमिक्रिएक्टरको एयर हेलिकोप्टर लिमिटेडले हवाई मार्गबाट १० हजार किवन्टल चामल दुवानी गर्ने जिम्मा पाएको छ। सिमकोट शाखाका लागि सुर्खेतबाट ६ हजार किवन्टल र नेपालगञ्जदेखि सिमकोटसम्पर्क ४ हजार किवन्टल गरी १० हजार किवन्टल चामल दुवानी गर्ने जिम्मा पाएको हो।

राष्ट्रिय सडक सञ्जालले छुन नसकेको हुम्लाको सदरमुकाम सिमकोट शाखामा पुनर्पर्ने चामल सिमिक्रिएक्टरले दुवानी नगर्दा नेपालगञ्ज र सुर्खेतमै थन्किएका छन् भने स्थलमार्गबाट तीन हजार किवन्टल चामल दुवानीको जिम्मा पाएको एलबी सप्लाईर्सका प्रोपाइटर लोकेन्ड भण्डारीले अहिलेसम्पर्क दुवानीमा चासो देखाएका छैन।

यसेगरी स्थलमार्गबाटै एक हजार किवन्टल चामल दुवानी गर्नुपर्ने चाडला दुवानी सेवाले पनि हालसम्पर्क खाद्यान्न दुवानी गरेको छैन।

रोकिएन महिलामाथिको

शृद्धखलाबद्ध हिसाको दुष्क्र

कालिका खड्का

काठमाडौं। विश्वसूचना, प्रविधिर विकासले तीव्ररूपमा अधिकारी अवस्थामा नेपालमा माहिलामाथि दुर्बलहार, आर्थिक, सामाजिक, मानसिक, सांस्कृतिक यातना, हिंसा, हत्यामा अभै कमी आउन सकेको छैन। समाजमा यस्ता थुप्रै घटनाहरू भएका छन्।

त्यसको थारै मात्र सार्वजनिक हुने गर्दछन्। गत असार २२ गते सलर्हीको हरिवन नगरपालिकामा भएको घटनालाई पनि लिन सकिन्छ। नगरपालिकाको बडा नं ५ घुर्कौली टोल बस्ने ३५ वर्षीय राम भरोसा भन्ने अर्जुन महतोले खुकुरी प्रहर गरी २८ वर्षीय श्रीमती नैनकुमारी महतोलाई खुकुरी प्रहर गरी हत्या गरेका थिए। सामान्य घरायसी भगाडाको कारण नैनकुमारीलाई घाँटीमा खुकुरी प्रहर गर्दा मृत्यु भएको भन्ने प्रहरीलेको अनुसन्धानले देखाएको छ।

त्यस्तै गत साउन १० गते बारामा सम्पत्तिको लोभमा ३१ वर्षीय महम्मद अमिनुल्लाले २२ वर्षीय श्रीमती आसमिन खानुमको छुरीले घाँटी रेटी हत्या गरेका थिए। सिम्मैनगढ नगरपालिका-६ बजारमा ससुरा जाहिर मियाँको घरमा तीन बच्चा, श्रीमतीसहित बस्दै आएको भएको थिए। पटक-पटक ससुरालीमा रहेको सम्पत्ति बित्री गरी भारतमा जान दबाब दिँदै आएको तर श्रीमती भारत जान नमानेपछि भै भगाडाकै कारण हत्या गरेको प्रहरीको अध्ययनले देखाएको छ।

गत साउन २० गते कज्च्चुप्रामा ३४ वर्षीय प्रेमबहादुर बुढा क्षेत्रीले २२ वर्षीय श्रीमती द्रोपती बुढा क्षेत्रीलाई चक्कु प्रहर गरेर हत्या गरे। दोधारा चाँदनी नगरपालिका-७ को कज्च्चभोजमा बस्ने उनीहरूबीच परिवारिक कलहकै कारण हत्या भएको प्रहरीको अनुसन्धान प्रतिवेदनमा छ। यही मद्दिसर १८ गते सोमबाद पनि धार्दिङ धुनिवेशी नगरपालिका-४ जीवनपुमा बस्ने २७ वर्षीय रामचन्द्र बयलकोटीले २० वर्षीय श्रीमती पवित्रा बयलकोटीको धारिलो हत्यार प्रयोग गरी हत्या गरेको घटना सार्वजनिक भएको छ। नैनकुमारी, आसमिन, द्रोपती र पवित्रा को हत्या भएको प्रतिनिधिमूलक घटना मात्रै हुन्।

दैनिकजसो महिलामाथि कुटपिट, हिंसा, बलात्कार, विभिन्न खालका यातना अभै पनि सहनुपरेको अवस्था छ। महिलामाथि हुने हिंसाविरुद्ध संसारभर अहिले महिला हिंसाविरुद्धको १६ दिने अभियान चलिरहेको छ। तर महिलाले अकालमै ज्यान गुमाउने र बलात्कार

जस्तो जघन्य अपराधमा परेर शारीरिक र मानसिक तनाव भेल्पुरेको छ। प्रहरीको तथ्याङ्कअनुसार पछिल्लो समयमा महिला र बालबालिकासम्बन्धी हिंसाको घटना डरलाग्दो तरिकाले बढ्दै गएको छ। आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा तीन हजार दुई सय ५५ घटना भएकामा आव २०७५/७६ मा चार हजार चारसय २३ छ। आव २०७७/७८ मा चार हजार चार सय २७ भएका छन्।

राष्ट्रिय महिला आयोगका अध्यक्ष कमला पराजुलीका अनुसार महिला हिंसाका घटना सार्वजनिक हुने क्रम बढ्दै गएको छ। सूचना प्रविधिको विकासले सामाजिक सञ्जालमार्फत साइबर अपराध पनि बढ्दै जानु मुख्य रहेको छ।

“सूचना प्रविधिको विकासले साइबर संग देखिएको छैन। उहाँले भन्नुभयो, “अहिलेसम्पर्क पनि महिला हिंसाको कमी आउन सकेको छैन तर सकारात्मक पक्ष के छ भने हिंसा सहनु हुँदैन भने चेतना आएको छ, न्यायका लागि हिंसाविरुद्ध आवाज उठाउपर्याप्त भने चेतना आउनु महत्वपूर्ण पक्ष हो।”

महिलाविरुद्धको हिंसा र महिलामाथि हुने घेरेलु हिंसासम्बन्धी विषयमा उजुरी लिने एक महत्वपूर्ण निकाय रहेको आयोगको तथ्याङ्कअनुसार आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा कुल नौ सय दुई उजुरी दर्ता भएको देखिन्छ। यसमध्ये आठ सय १८ उजुरी घेरेलु हिंसासँग सम्बन्धित रहेका छन्। आव २०८०/८१ को कार्तिक मसान्तसम्पर्क कूल दुई सय दुई उजुरी दर्ता भएकामध्ये एक सय १९ उजुरी घेरेलु हिंसासँग सम्बन्धित छन् भने १३ उजुरी महिला हिंसासँग सम्बन्धित छन्।

लैझिक देखिएको हिंसा दैनिक बद्न, श्रीमान्ले श्रीमतीकै हत्या गर्नुको मुख्य कारण पारिवारिक आर्थिक सङ्कट र मदिरापानका कारण भएको मनोविद् पद्मप्रसाद धिमिरेको ठहर छ। “मुलुकमा विभिन्न कारण आर्थिक सङ्कट रहेको छ, अभाव हुनु पनि परिवारको कलहको मुख्य विषय हो”, मनोविद् ध

पानी र मानव सभ्यता

मानव र पानी अभिन्न तत्व हुन्। मानव जीवनको उत्पत्ति र सभ्यताको सुरुआत नै पानीबाट भएको पाइन्छ। वैज्ञानिक दृष्टिकोणले हेर्दा जीवहरूको भन्दा वनस्पतिको उत्पत्ति पहिले भएको पाइन्छ। वनस्पतिको उत्पत्ति भएपछि एककोषीय जीवहरू उत्पत्ति भए। एककोषीय जीवको उदाहरण 'अमिबा' हो। एककोषीय जीवबाट माछा, भ्यागुताजस्ता बहुकोषीय जीवको विकास भयो। माछा, भ्यागुता पानीमै बस्ने जीव हुन्।

आफ्नो उद्विकासको सिद्धान्तका स्थमा चार्टर्स डार्विनले यस्ता सिद्धान्त प्रतिपादन गरेको पाइन्छ। पानीमा बस्ने जीवको विकासपछि ढाड भएका जीवको विकास भयो। घंसेर हिँडन सक्ने ढाड भएका चारखुट्टे जीवहरू पानीमा मात्र होइन, जमिनमा समेत बस्न र बाँच्न सक्ने भए। आज पनि चिलेकीरा, छेपाराजस्ता जीवहरू पानी र जमिन दुवै ठाउँमा बस्न सक्छन्। सर्प पनि ढाड भएको जीव नै हो।

यस्ता जीवको विकास हुने क्रममै चारखुट्टे जीवको विकास हुँदै गयो। डाइनोसर, बाँदरजस्ता प्राणीलाई चारखुट्टे प्राणीको उदाहरणका स्थमा लिन सकिन्छ। चारखुट्टे प्राणीको विकास हुँदै जाँदा दुई खुट्टाले हिँडन सक्ने प्राणीको विकास हुँदै गयो। चार खुट्टा टेक्ने बाँदरहरू पनि बिस्तारै दुई खुट्टाले टेक्ने हिँडन सक्ने भए। एकाथरी बाँदरको 'जिन' यथावतस्यमै कायम रही वड्शमा सर्दै जाँदा चारखुट्टे नै कायम रहे, जो आज पनि बाँदरहरूकै स्थमा छन्। अर्काथरी बाँदरहरू भने 'जिन' परिवर्तन हुँदै जाँदा वड्श विकाससँगै मानवका स्थमा विकसित भए। डार्विनको सिद्धान्तनुसार बाँदरको विकसित स्थ नै मानव हो।

त्यसैले, आजको मानवजाति भनेको बाँदरकै विकसित स्थ हो। मानव जीवनको विकास हुने क्रममा बिस्तारै मानव सभ्यताको पनि सुरुआत हुँदै जान थाल्यो। मानवजाति सचेत प्राणीका स्थमा विकसित हुँदै जान थाले। क्रमशः मानवमा विवेकशीलताको पनि विकास हुँदै गयो।

मानव सभ्यताको विकासक्रममा बाँच्नका लागि मान्छेले विभिन्न जीवजन्तुको सिकार गर्थे; वनस्पति तथा जीवजन्तु खान्थे। सुरुआती चरणमा काँचै खाने गर्थे; बिस्तारै आगो पत्ता लाग्यो। दुङ्गा वा कुनै ठोस वस्तु एक-आपसमा रगटिंदा तातो झिल्को निस्कन्छ भन्ने थाहा भयो। यस्तो झिल्काबाट आगो बल्छ भन्ने कुरा पनि थाहा भयो। ठोस वस्तुको घर्षण हुँदा जड्गलमा डढेलो लाग्यो। विभिन्न वनस्पति र जीवजन्तुहरू डढ्दै। मानिसहरू डढेलो लागेको ठाउँमा पुग्ये। आगोले पोलेर मृत्यु भएका विभिन्न जीवजन्तु भेटिन्थे। फिरन्ते जीवन बिताइरहेका मानिसले डढेलोले पोलिएका ती जीव-जनावरको मासु खाए। आगोले पोलिएका वनस्पति खाए। यसरी पोलिएका जीवजन्तु तथा वनस्पति खाँदा काँचोभन्दा बढी स्वादिलो लाग्यो, मिठो भयो। त्यसपछि मानिसले पनि ठोस वस्तुलाई घर्षण गराएर आगो निकाल्दै वनस्पति तथा जीवजन्तुको मासु पोलेर खान थाले। त्यसपछि क्रमशः मासु तथा वनस्पति पकाएर खाने प्रचलन चलेको इतिहास छ। गाउँधरमा आज पनि 'झुलो-चकमक' का स्थमा दुङ्गा र फलामलाई एकापसमा रगटेर आगो निकाल्ने चलन छ।

काँचोभन्दा पोलिएको वा पाकेको जीवजन्तु तथा वनस्पति खाँदा स्वादिलो हुने थाहा पाएपछि मानिस बिस्तारै सिकारी युगतिर प्रवेश गन्यो। सिकार खेलनका लागि एक जना मात्रै हिँड्नु खतरनाक हुन्थ्यो, सिकार हात पार्न मुस्किल पर्थ्यो। यसैकारण मानिसहरूले झुण्ड-झुण्डमा मिली सिकार गर्न थाले। त्यसबेलासम्म विभिन्न पशु-प्राणीहरू विकसित भैसकेका थिए। बाघ-भालुजस्ता जनावरले मानिसलाई आक्रमण गर्थे। कयौं मानिस त बाघ-भालुको सिकार नै बन्धे। जड्गली जनावरबाट बच्न पनि मानिसहरू सामूहिकस्थमा बस्न थाले। सामूहिकस्थमा बस्दै जाँदा उनीहरूले मिलेर नै आफूलाई आवश्यक बालीहरू रोदै फलाउन थाले। धेरै जनाको ठूलो समूहमा बस्ने भएकाले बलियाबाड्गाले बालीको उब्जनी टन्न खान पाउँथे भने दुर्बलहरूले भोकै पनि बस्नुपर्थ्यो। यस्तो भएपछि मानिसहरूको समूह फुट्दै धेरै समूहमा बाँडिन थाले। समूह बाँडिने जाने क्रममा थुप्रै स-साना समूहको समुदाय नै बन्न पुग्यो। स-साना समूहको सङ्ख्या बढ्दै जाने क्रममा परिवारको विकास भएको पाइन्छ।

जनस्वास्थ्य

डा. डीवी सुनुवार

परिवारको विकास हुँदै जाने क्रममा धेरै जनासँग यौन सम्पर्क हुने क्रम पनि कम हुँदै जान थाल्यो र परिवारका सदस्यले नै बालबच्चाको अपनत्व लिन थाले। तिनीहरूको वृद्धि-विकासका लागि परिवारका सीमित सदस्यले जिम्मेवारी लिँदै जान थाले।

यसरी कृषियुगको सुरुआतसँगै परिवारको अवधारणा समेत विकसित हुँदै जान थाल्यो। यसर्थ, आजको विकसित पारिवारिक स्वस्य मानव सभ्यताका क्रममा कृषियुगको थालनीसँगै सुरु भएको हो।

यस क्रममा बिर्सनै नहुने कुरा के छ भने प्रत्येक प्राणी तथा वनस्पतिको सुरुआत पानीबाट भएको हो। पानीविना कुनै पनि प्राणी तथा वनस्पतिको जीवन सम्भव छैन। प्राणीहरूको विकासको इतिहासलाई हेर्दा सबै प्राणीले नजिकै पानी भएको ठाउँमा मात्र बसोवास गर्दै आएको पाइन्छ। वनस्पति तथा प्राणी अलि पछिलो कालखण्डमा मात्र क्रमशः उच्च भागतिर फैलै गएको देखिन्छ।

मानव सभ्यताको सुरुआत पानीबाट भएको कुरामा दुईमत भएन। मानव सभ्यताको इतिहास हेर्दा मानव वस्तीको सुरुआत होचो ठाउँमा अवस्थित पानीको छेउछाउबाट नै भएको पाइन्छ। र, मानिसहरू विस्तारै उच्च भागतिर सर्दै गएको देखिन्छ। आजको विश्वलाई हेर्दा पनि देखिन्छ कि जति पनि ठूलठूला सहर तथा वस्तीहरू छन्, ती पानीको नजिक नै छन्; समुद्रको छेउछाउमै छन्।

लिखितस्थमा पाइएको मानव सभ्यताको पुरानो विश्व-इतिहास हेर्दा मानव सभ्यताको विकास मिश्रबाट सुरु भएको पाइन्छ। ईशापूर्व ३००० वर्षअघि नाइल नदीको किनारमा रहेको वस्तीलाई विश्वमै मानव सभ्यताको सबैभन्दा पुरानो वस्ती मानिन्छ। नाइल नदी विश्वकै सबैभन्दा लामो नदी हो, अफ्रिकी महादेशदेखि युरोपसम्म जोडिएको छ। नाइल नदीको लम्बाई ६ हजार ६ सय ५० किलोमिटर छ।

इजिप्टको कायरोलाई मिश्र सभ्यतापछिको विश्वकै पुरानो सहरका स्थमा लिइन्छ। ईशापूर्व करिव ३००० वर्षअघि इजिप्टमा मानव निर्मित पिरामिड बनाइएको इतिहास छ। इजिप्टमा त्यसैबेलादेखि नै मरेका मानव शरीरलाई विभिन्न विधि अपनाएर लामो समयसम्म सुरक्षित रहने गरी राख्न थालिएको पाइन्छ। मानिसका मुटु, कलेजो, आन्द्रा, भुँडीजस्ता पानीजन्य अड्ग निकाले बाँकी शरीरलाई नकुहिने गरी राख्न थालियो। ईशापूर्व ३००० वर्षअघिका मृत शरीरहरू इजिप्टको कायरोमा आज पनि सुरक्षितस्थमा राखिएका छन्। यसरी राखिएका मृत शरीरलाई 'ममिज' भनिन्छ। यस्तो ममिजहरू हेर्नका लागि इजिप्ट पुग्ने पर्यटकको सङ्ख्या निकै बाकलो हुने गरेको छ। त्यो समयका मृत शरीरलाई आजसम्म पनि सुरक्षित राख्न सक्नुलाई ज्यादै नै चामत्कारिक कार्य मान्न सकिन्छ। त्यस्ता मृत शरीरहरू विभिन्न प्राकृतिक अत्तरहरू छर्किएर सुरक्षित राखिएका छन्।

इजिप्टियन सभ्यताको सुरुआतदेखि नै 'मानिसमा आत्मा पनि हुन्छ' भन्ने तर्कले रथाने पाएको देखिन्छ। त्यही समयदेखि धर्म तथा संस्कार को विकास भएको पाइन्छ।

मानिसहरू बिस्तारै नयाँ-नयाँ ठाउँमा पुग्न थाले। रुखका मुढा तेर्स्याउँदै र तैरँदै विभिन्न नदी तथा खोलानाला पार गर्थे। त्यही क्रममा काठका दुङ्गाको विकास गर्दै जान थाले। यसरी एक ठाउँबाट निकै टाडा अर्को ठाउँमा जाँदा पनि मानिसहरू पानीकै छेउछाउमा बसोवास गर्थे। र, पानीकै छेउमा सहरको विकास हुन थाल्यो। रोम सहर, अमेरिका, अस्ट्रेलिया, फ्रान्सजस्ता आजका विकसित राष्ट्र र सहरहरू हेर्ने हो भने पनि ती सबै पानीकै छेउमा बसोवास गर्थे। र, पानीकै छेउमा सहरको विकास हुन थाल्यो। रोम सहर, अमेरिका, अस्ट्रेलिया, फ्रान्सजस्ता आजका विकसित राष्ट्र र सहरहरू हेर्ने हो भने पनि ती सबै पानीकै छेउमा विकसित भएका छन्। मानवजातिको सङ्ख्या निकै नै फैलेर गएपछि मात्र बिस्तारै उच्च भूमागतिर बसोवास हुन थालेको देखिन्छ।

उपप्रधानमन्त्री श्रेष्ठको स्वास्थ्य अवस्था स्थिर

काठमाडौं। उपप्रधानमन्त्री एवं गृहमन्त्री नारायणकाजी श्रेष्ठको स्वास्थ्य अवस्था स्थिर रहेको उनको उपचारमा संलग्न चिकित्सकहरूले जानकारी दिएका छन्। नियमित स्वास्थ्य परीक्षणका निमित सहित गंगालाल राष्ट्रीय हृदय केन्द्र, बाँसबारी पुगेका उनलाई डा अरुण मास्केसहितको चिकित्सक टोलीले सघन उपचार कक्षमा राखेर उपचार थालेको गृह मन्त्रालयले जानकारी दिएको हो।

गत असोज ३० देखि खात्तिक १ गतेसम्म चीनको भ्रमणमा रहेका बेला उपप्रधान तथा गृहमन्त्री श्रेष्ठ अचानक मुटुको सम्प्रदायबाट पीडित भएका थिए।

उनको एन्जियोप्लास्टी सर्जरी गरिएको हो। असोजको अन्तिम सातामा रहेको बेला मुटुमा 'एक्युट मायोकार्डियल इन्फेक्शन' भएको र चीनको पेकिंड युनियन मेडिकल कलेजे अस्पतालमा आकस्मिक 'कोरोनरी एन्जियोग्राफी' गर्दा 'ओन्टस मार्जिनल' शाखामा अवरोध देखिएको थियो।

उपचारका क्रममा गरिएको परीक्षणमा मुटुको अर्कोपट्टी धमनीमा समेत केही अवरोध देखिएकोमा अहिले मुटुमा हल्का असहज मह

यसरी बनाऊ पाको उमेरमा स्वस्थ जीवन

शारीर विज्ञान अनुसार कम शारीरिक क्षमताले धैरै दैनिक क्रियाकलाप गर्न सक्षम हुनु नै पाको उमेरको सफलता हो। पाको उमेरमा शारीरिक तथा मानसिकरूपमा सक्रियताका लागि दैनिक जीवनको व्यवस्थापन गर्नु आवश्यक हुन्छ। खानपान तथा शारीरिक व्यायामको व्यवस्थापन गर्नाले पाको उमेरमा सक्रियरूपमा काम गर्न सकिन्छ।

पाको उमेरमा सक्रिय तथा स्वस्थ रहनका लागि केही जीवन-सूत्र अपनाउनु आवश्यक हुन्छ। पाको उमेरका व्यक्तिले व्यवस्थित जीवनशैली अपनाएको अवस्थामा स्वस्थ र मजबुत बन्न सकिन्छ भन्ने कुरामा भने सचेत हुनु आवश्यक छ।

सन्तुलित खानपान गर्ने

पाको उमेरका व्यक्तिले स्वस्थ तथा सन्तुलित खानपानमा विशेष ध्यान दिनु आवश्यक हुन्छ। हरिया सागपात, फलफूल तथा गेडागुडी सन्तुलितरूपमा खानु आवश्यक हुन्छ। यस्ता खानपानले शरीरलाई जवान राख्न मद्दत पुछ। पाको उमेरका व्यक्तिले कोलेस्ट्रोल वृद्धि गर अपनाउन आवश्यक हुन्छ।

शरीरको संरचना अनुसार दाँत, पेट र आन्द्राको बनावट पूर्ण शाकाहारी जनावरको जस्तै हुन्छ। त्यसैले शरीरलाई छिटो पाको हुनबाट बचाउन शरीरको प्राकृतिक संरचना तथा भोजनलाई ख्याल गर्नु अत्यावश्यक हुन्छ। सन्तुलितरूपमा स्वस्थ खानपान गर्नाले शरीरको रोग प्रतिरोधात्मक क्षमता मजबुत भई चाँडै पाको हुनबाट बच्न सकिन्छ।

नियमित व्यायाम गर्ने

नियमित व्यायाम गर्नाले शरीर मजबुत हुन्छ। व्यायाम गर्नाले शरीरको माझापेशी, नसा तथा हाडजोर्नी लचिला हुन्छ। यसरी नसा तथा हाडजोर्नी लचिला हुँदा शरीर नै लचिलो हुन्छ, जसका कारण शरीरमा सहजरूपमा रक्तप्रवाह भई पूरे शरीरमा पोषण-तत्व सहजरूपमा पुन मद्दत मिल्छ।

नियमित र समुचित व्यायाम गर्दा शरीरमा अक्सिजनको मात्रा पुने र ठीकसँग प्रवाह हुने तथा तौल पनि नबद्दले भएकाले शरीर सुहाउँदा खेलकूदमा भाग लिने, दौडने जस्ता काम गर्नु पाको उमेरका लागि लाभदायक हुन्छ।

चाँडो धामबाट बच्ने

पाको उमेरमा अनुहारमा चाउरीपना देखिन्छ। छाला चाउरीनबाट बच्नका लागि धाममा हिँदा छाता ओढनु वा छहारीबाट हिँद्नु उचित हुन्छ। सूर्यको प्रत्यक्ष किरणबाट जोगिनका लागि प्राकृतिक किसिमका क्रिम पनि प्रयोग गर्न सकिन्छ।

बिहान एघार बजेदेखि दिँसो चार बजेसम्मको धाममा कम हिँद्नु नै उचित हुन्छ। यसको अर्थ धाममा हिँद्नै हुँदैन भन्ने पनि होइन। धाममा बस्नाले शरीरमा भिटामिन- ढी' को मात्रा पुने भएकाले सन्तुलितरूपमा धाममा हिँदुल गर्नु भने आवश्यक हुन्छ।

तनावबाट बच्ने

शरीरका अझादेखि कोषसम्म तनावको असर हुन्छ। मानिसमा विभिन्न कारणले तनाव उत्पन्न हुन सक्छ। असन्तुलित यौन सम्पर्कजस्ता कारणले पनि तनाव उत्पन्न हुन सक्छ भएकाले तनावको व्यवस्थापन गरी स्वस्थ रहन तथा पाको उमेरमा समेत शारीरिक एवम् मानसिकरूपमा मजबुत बन्न सकिन्छ।

भययुक्त समाचारका कारण पनि स्नायु प्रणलीमा प्रभाव परी हमेंको उतार-चढाव हुन्छ, जसका कारण व्यक्ति तनावको स्थितिमा पुछ। त्यसैले तनाव व्यवस्थापन गर्नु अत्यावश्यक हुन्छ। लामो समयसम्म तनाव कायमै रहेको अवस्थामा शरीरमा अवरोधको अवस्था सुरु हुन्छ। त्यसैले तनावसँग मुकाविला गर्न सक्नुपर्छ।

तनावको व्यवस्थापन गर्न नसके व्यक्ति निराश भई मानसिक समस्यामा फस्न सक्छ। तनाव नलिई पाको उमेरलाई प्राकृतिक प्रक्रियाका रूपमा लिएर सहज जीवन जिउनु नै बुद्धिमत्ता हुन्छ।

जीवनशैली

प्रा. डा. दिनेश वांस्टोला

धुमपान-मध्यापानबाट बच्ने

धुमपान तथा मध्यापानले पाको उमेरलाई अझ छिटो पाको हुन बढावा दिने भएकाले धुमपान तथा मध्यापान गर्नु हुँदैन। धुमपान तथा मध्यापानमा हुने रासायनिक तत्वले शारीरिक र मानसिक अवस्थामा मात्र असर पुँदैन, व्यक्ति पारिवारिक तथा सामाजिकरूपमा समेत कमजोर हुन्छ।

त्यसैले चाँडै पाको हुनबाट बच्न र पाको उमेरमा पनि स्वस्थ तथा मजबुत रहनका लागि धुमपान तथा मध्यापान गर्नु हुँदैन।

हल्लाबाट बच्ने

पाको उमेरमा श्रवण शक्ति कम हुँदै जाने भएकाले बढी कोलाहलयुक्त ठाउँमा बस्दा भन्न बढी असर हुन्छ। त्यसैले पाको उमेरमा प्रस्त कान सुन्नका लागि र मजबुत बन्नका लागि कोलाहलयुक्त वातावरण तथा ध्वनि प्रदूषणबाट जोगिनुपर्छ।

त्यतिरित जीवनशैली अपनाउने

पाको उमेरमा आफ्नो जीवनशैलीमा पनि निकै ध्यान दिनु आवश्यक हुन्छ। स्वच्छ वातावरणमा बस्नुपर्छ, स्वस्थकर खानपान गर्नुपर्छ, राम्रोसँग शरीरको सरसफाइ गर्नुपर्छ र नुहाइध्यवाइ गर्न अल्छी मान्नु हुँदैन। सरसफाइले सधै स्वस्थ र फूर्तिलो रहन सहयोग पुछ। पाको उमेरका व्यक्तिले आफै सरसफाइ गर्न नसकेको अवस्थामा परि वारका सदस्यले ध्यान दिनु आवश्यक हुन्छ। आफ्नो शरीर मात्र होइन, घर-आँगन तथा सुत्ते ओद्ध्यान पनि सधै सफा-सुग्धर राख्नु आवश्यक हुन्छ। यी कुरामा सचेत भएमा पाको उमेरमा पनि स्वस्थ र फूर्तिलो रहन सकिन्छ।

पाको उमेरका व्यक्तिले 'केही गर्न सकिन्न...' भन्दै आत्मबल कमजोर बनाए बस्नु हुँदैन। दैनिक भेटघाट तथा सामाजिक र सिर्जनशील कार्यमा व्यस्त हुँदा पाको उमेरमा पनि सक्रिय र स्वस्थ रहन सकिन्छ, जसले आयु नै लम्बाउन सहयोग पुऱ्याउँछ।

पाको उमेरमा सन्तुलित तथा व्यवस्थित जीवनशैली अपनाउनाले पूरे जीवन जवान मद्दत मिल्छ। 'अब धैरै लामो आयु छैन...' भन्दै जीवनलाई ल्याडफ्याड छाइनु हुँदैन। सकेसम्म दैनिक कार्यमा सक्रिय हुनुपर्छ। ठीक समयमा र पोषणयुक्त खानपान गर्नुपर्छ। प्रशस्त पानी पिजुकासाथै सन्तुलित भोजन गर्नुपर्छ। बेलाबर्खत स्वास्थ्य जाँच गर अनुपर्छ। समय-समयमा स्वास्थ्यपरीक्षण र आवश्यक उपचार गर्नुका साथै चिकित्सकको सुभावअनुसार व्यवहार गर्नुपर्छ।

रोकिएन महिलामाथिको...

सामाजिक पुनःस्थापना र क्षतिपूर्तिसहितको न्याय पाउने हक हुनेछ, भनी व्यवस्था गरिएको छ। घरेलु हिंसा (कसुर र सजाय) ऐन, २०६६ मा पनि महिला हिंसा रोकथामका लागि व्यवस्था गरिएको छ। भएका कानुनको पूर्णरूपमा कार्यान्वयन हुन नसकदा आज पनि महिला विभिन्न हिंसाको सिकार भइरहेका छन्।

हेरेक वर्ष नोभेम्बर २५ देखि डिसेम्बर १० सम्म विश्वभर लैज्जिक हिंसा बिरुद्धको १६ दिने अभियान मनाउने गरिएको छ। सन् १९८० को दशकदेखि नै विभिन्न मुलुकले महिलामाथि हुने हिंसाविरुद्धको दिवस मनाउदै आएको भए पनि सन् १९९९ मा संयुक्त राष्ट्रमध्यले यसको अनुमोदन गरेपछि महिलामाथि हुने हिंसाविरुद्धको विभिन्न अभियानहरू शुरू भएको इतिहास रहेको छ।

नेपाल सरकारले हेरेक वर्ष नोभेम्बर २५ तारिखमा महिला हिंसा विरुद्धको राष्ट्रिय अभियान दिवसका रूपमा मनाउने निर्णय गरेको छ। यसवर्ष 'महिला र बालबालिकाहरू माथि हुने हिंसा निवारण गर्न ऐक्यबद्धता होअैरै र लगानी गराई' भने अन्तर्राष्ट्रिय नाराका साथ मनाउन लागिएको प्रयोग गरेमा यसको अवस्थामा सुनिश्चितताः महिला र बालबालिकामा लगानीको ऐक्यबद्धता भन्ने राष्ट्रिय नाराका साथ देशव्यापीरूपमा हिंसा अन्त्य गर्ने अभियानको लागि आह्वान गरिएको छ।

मानव अधिकार र महिला अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासंघ र दस्तावेजहरू विशेष गरी मानव अधिकारको विश्वव्यापी घोषणापत्र, १९४८, र महिलाविरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव अन्त्य गर्ने महासंघ, १९७९ को नेपाल पक्ष राष्ट्र हो।

महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नारिकमन्त्री सुरेन्द्रराज आचार्यका अनुसार अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धताले सिर्जना गरेको दायित्वलाई कार्यान्वयन गर्न सम्बन्धमा संविधान लगायत महिला केन्द्रित नीति, कानुन, योजना, संरचना तथा कार्यक्रम निर्माण भइरहेको छ। "अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता र नेपालको कानुनबमोजिम यो र राष्ट्र सम्बद्ध समाज निर्माण गर्न सरकार प्रयासरत हुन्ना" -मन्त्री आचार्यले भन्नुभयो, "महिलाको हक अधिकार सुरक्षित गर्दै महिलाविरुद्ध हुने कुनै पनि प्रकारको हिंसा तथा विभेदलाई शून्य सहनशीलताको नीति लिई पूर्णरूपमा अन्त्य गर्न मन्त्रालय प्रतिबद्ध छ।"

एकल महिला हक अधिकारको संरक्षण, लैज्जिक तथा यौनिक अल्पसङ्ख्यको पहिचानका लागि समेत अङ्गिकार गरिएका कार्यक्रमहरूमा प्रभावकारिता ल्याउन सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह समेतमा साभा प्रतिबद्धता, आपसी समन्वय, सहयोग, सहकार्य र साभेदारीका साथ ऐक्यबद्धता जनाउदै मन्त्री आचार्यको भनाई छ। मन्त्रालयबाट सञ्चालित राष्ट्रपति महिला उत्थान कार्यक्रमबाट ग्रामीण विपन्न महिलाको आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तीकरणका लागि महिलालाई रोजेगार/स्वरोजेगार र उ

Friday, 8 December, 2023

जनजिब्रो साप्ताहिक

मङ्गसिर २२ गते शुक्रबार, २०८०

शान्ति सम्झौता...

सम्झौतापछि दोस्रो जनान्दोलन भयो । राजाले संसद् पुनःस्थापना गरे ।

शान्ति प्रक्रियाको सुरुआत युद्धविमानबाट भयो । वार्ता टोली गठन भएसँगै आचारसंहिता अनुगमन संयन्त्र बनाइयो र शान्ति सम्झौता हुनपुर्यो । दुवै पक्षको स्वार्थ आफूलाई जोगाउन सीमित थियो । त्यसको परिणाम दुई पटक संविधानसभाको चुनाव भयो, नयाँ संविधान आयो । माओवादी सरकारमा बारम्बार पुयो । सत्य निरूपण तथा मेलमिलाप र बेपत्ता पारिएको व्यक्तिको छानबिन आयोगले अझै काम नै गर्न सकेका छैन । तिनलाई अधिकार नै दिइएन ।

प्रा मिश्रले भन्नुभयो, "सरकार र माओवादी दुवैलाई क्षमादान चाहिएको छ । त्यही भएर सत्र वर्ष पुदासमेत यो विषय दुइयोमा पुन सकेन । सझर्खका क्रममा मारिएका व्यक्तिका परिवारलाई सम्बोधन गर्नैपर्छ । अभिभावक र बालबालिका गुमाएकाको परिवार न्यायको खोजीका लागि प्रताङ्गित छ । मुलुकमा सङ्घीयता र गणन्त्र आयो, दलहरू पालैपालो गरी सरकारको नेतृत्वमा पुगे तर ती पीडित निर्दोषका परिवारले के पाए भने मूल प्रश्न छ । अझै पनि दलहरूले युद्धमा कुनै संलग्नता नभएका र मारिएकाका परिवारलाई पूर्ण रूपमा नभए पनि 'टोकन' न्यायका लागि आफूहरूबाट गल्ती भएको स्वीकार्दै माफी मार्गे हुन्थ्यो भन्ने लाग्छ ।"

अहिले शान्ति प्रक्रिया नै अभिभावकविहीन दुहुरोजस्तो बन्न पुगेको मिश्रको मत थियो । उहाँका अनुसार यसबीचमा दलहरूले सरकार गठन र विघटनलाई नै प्राथमिकतामा राखेकाले शान्ति प्रक्रिया अलमलमा परेको हो । पुनः युद्ध निम्त्याउने र खलबल्याउने काम कसैबाट हुनुहुन । सरकार र दलले चाहे एक मिनेटमा समस्या सम्बोधन हुन्छ, तर त्यसका लागि दूलो आँट र हिम्मत चाहिन्छ ।

भ्रष्टाचारविरुद्ध...

न्यायको प्रक्रियालाई अगाडि बढाइएको पनि बताए ।

पछिल्लो समय मुलुकको अर्थतन्त्रमा देखा परेको समस्या समाधानका लागि सत्तापक्ष, प्रतिपक्ष, अर्थतन्त्रका विज्ञ, निजी क्षेत्रलगायत सरोकारवाला सबैसँग बृहत अन्तरिक्या गरेर समाधानको प्रयत्न अधिकारी दाहालले स्पष्ट परे । पहिलो वर्ष सेवा प्रवाहमा सुधारको थालनी गरेको सरकारले निर्णयका कामको सुरुआत गरेको उनको भनाइ छ ।

विगतमा स-साना काम भए पनि आउंदा दिनमा कर्णाली चिसापानी, बूढीगण्डकीलगायत ठूलूला परियोजना निर्माणका काम थालनी गरिने पनि उनले बताए । हालै बसेको मन्त्रिपरिषद्को बैठकले बूढीगण्डकी आयोजनाको सम्बन्धमा महत्वपूर्ण निर्णय गरेको उल्लेख गर्दै प्रधानमन्त्री दाहालले सो आयोजनाको छिडै शिलान्यास हुने विश्वास दिलाए ।

कार्यक्रमलाई सम्बोधन गर्दै नेपालमन्त्री दाहालले आप्नो विदेश

भ्रमणबाट अन्तर्राष्ट्रीय समुदायमा नेपालको गैरव बढेको समेत बताए ।

व्यवस्था उल्टने कल्पना नगरे हुन्छ : महासचिव गुरुड

काठमाडौं । नेकपा (माओवादी केन्द्र)का महासचिव देवप्रसाद गुरुडले पछिल्लो समय मुलुकमा अस्थिरता निम्त्याउने गतिविधि भइहेको बताएका छन् । प्रेस सेन्टरद्वारा महेन्द्रनगरमा आयोजित पत्रकार सम्मेलनलाई सम्बोधन गर्दै महासचिव गुरुडले अग्रगामी व्यवस्था उल्टने कल्पनै गर्न नसकिने बताएका छन् ।

'मुलुक अहिले अग्रगामी दिशातर्फ गइरहेकाले व्यवस्था उल्टने अवस्था होइ' महासचिव गुरुडको भनाइ थियो । उनले जनताको समस्या बुझनका लागि आप्नो पार्टीले विशेष रूपान्तरण अभियान सुरु गरेको चर्चा गरे । 'जनता र पार्टीको नड र मासुको सम्बन्ध हुनुपर्छ' उनले भने 'यसै अभियानअन्तर्गत पार्टीका नेता, कार्यकारी जनताको धरदैलोमा पुनेछन्' कार्य त्रैम बीच आप्ना विचार राख्दै उनले सरकारले जनतालाई सुशासनको प्रत्याहूति दिन परिणाममुखी काम गरिरहेको दावी गरे ।

कुवेत पुगेर शोषणमा परेकी महिलाको उद्धार

काठमाडौं । वैदेशिक रोजगारीको सिलसिलामा कुवेतमा पुगेर चरम श्रम शोषणमा परेकी म्यादीस्थित बेनी नगरपालिका-९ घटान काउलेगौडाकी एक महिलाको सकुशल उद्धार गरिएको छ ।

आकर्षक तलबको प्रलोभनमा परेर भारत हुँदै कुवेत पुगेकी ३३ वर्षीया हिराकुमारी चोखालले आफूमाथि चरम श्रम शोषण भएको भन्दै उद्धारको लागि अनुरोध गरेपछि म्यादी प्रवासी नेपाली संघ मोना कुवेत, मोना अन्तर्राष्ट्रीय, गैरआवासीय नेपाली संघ (एनआरएनए) कुवेतसहितको पहलमा उनको उद्धार गरिएको हो ।

कुवेतबाट स्वदेश फर्किएलगातै म्यादीतर्फ लागेकी चोखाल बुधबाट आप्नो घरमा पुगेकी थिइन् । खाडीमुलुकमा शोषणमा परे पनि गुहार मागेर सकुशल घर फर्कन सफल भएकी उनलाई घरपरिवार र छरछिमेकीले फूलमाला लगाएर स्वागत गरी खुसी व्यक्त गरेका छन् ।

जटिल रोगबाट ग्रसित श्रीमानको उपचार र छोराछोरीको शिक्षादीक्षाका लागि खर्च जोहो गर्ने आशा बोकेर भारत हुँदै आठ महिनाअधि कुवेत पुगेकी उनीमाथि घरेलुदार रूपमा चरम शोषण भएको थियो । उनले दैनिक ८८ घण्टासाम्म काममा लगाउने, मानसिक तथा शारीरिक यातना दिने र समयमा पारिश्रमिक समेत नदिएपछि आफूले उद्धारको लागि अपिल गरेको बताइन् ।

पश्चिमी वायुको प्रभाव : हिमाली भूभागमा हिमपातको सम्भावना

काठमाडौं । स्थानीय पश्चिमी वायुका साथै भारतस्थित छतिसगढमा अवस्थित निम्नचारीय क्षेत्रको आशिक प्रभावका कारण उच्चपहाडी तथा हिमाली भू-भागका एक/दुई स्थानमा हल्का हिमपातको सम्भावना रहेको जल तथा मौसम पूर्वानुमान महाशाखाले जनाएको हो ।

निम्नचारीय क्षेत्रको प्रभावले कोशी प्रदेशका एक/दुई स्थानमा हल्का वर्षाको सम्भावना रहनुका साथै उच्चपहाडी तथा हिमाली भू-भागका एक/दुई स्थानमा हल्का हिमपातको सम्भावना रहेको जल तथा मौसम

पूर्वसम्भावना रहेको जलालो गण्डकी र लुम्बिनी प्रदेशमा आंशिकदेखि सामान्य बदली तथा कर्णाली र सुदूरपश्चिममा मौसम सामान्यतया सफा रहने उल्लेख गरेको छ । बिहीबार काउलेको वायुको तापक्रम ११ डिग्री सेन्डिग्रेड रहेको तथा पारदर्शीता तीन हजार पाँच सय किलोमिटर र बिहान ६ बजेको न्यूनतम तापक्रम १० डिग्री सेन्डिग्रेड रहेको समेत मौसमपूर्वानुमान महाशाखाले उल्लेख गरेको छ । काठमाडौं उपत्यकाको मौसम धुमिमाएर आंशिक बदली हुने भए पनि वर्षाको सम्भावना भने नरहेको महाशाखाले बताएको छ ।

बिहीबार काउलेको वायुको तापक्रम ११ डिग्री सेन्डिग्रेड रहेको तथा पारदर्शीता तीन हजार पाँच सय किलोमिटर र बिहान ६ बजेको न्यूनतम तापक्रम १० डिग्री सेन्डिग्रेड रहेको समेत मौसमपूर्वानुमान महाशाखाले उच्चपहाडी तथा हिमाली भू-भागका एक/दुई स्थानमा हल्का हिमपातको सम्भावना पनि उनले जनाएकी दिए ।

बाटैमा बच्चा

जन्माउन बाध्य बाजुरेली महिला

काठमाडौं । व्यथाले च्यापेपछि स्वास्थ्य संस्था जाने क्रममा बाजुरास्थित बूढीनन्दा नगरपालिकाकी एक महिला बाटैमा बच्चालाई जन्म दिएकी छन् । बूढीनन्दा-४ कुरुकी ३१ वर्षीया पानसरा रोकायाले बाटोमै छोरीलाई जन्म दिएकी हुन् ।

मंगलबार सुकेरी व्यथा लाने बित्तै एकै आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र कुरुर्क जाँदै गर्दा बाटोमा लोरी जन्माएकी स्वास्थ्य केन्द्रकी प्रमुख धर्म चादाराले जानकारी दिए । आफू स्वास्थ्य चौकी जाँदै गर्दा बाटोमा सुकेरी व्यथा लागेको अवस्थामा रोकायालाई देखेपछि सहयोग गरेको र बच्चा जन्माइसकेपछि अत्यधिक रक्तश्वाव भएकाले स्वास्थ्य चौकी पुन्याइएको पनि चादाराले सुनाइन् । रोकायासँग अरु कोही आफन्त नभएर एकै स्वास्थ्य चौकी जाँदै गर्दा बाटोमा बच्चा जन्माएको समेत चादाराले बताइन् । यसअधि पनि एक छोरा र एक छोरीलाई बाटोमै बच्चा जन्माएकी रोकायाला द्वारा बाजुराका थ्रुप्रापालीको अधिकारी बाटोमै बच्चा जन्माउन बाध्य छन् ।

यसअधि काँडाको ३२ वर्षीया उज्जली सुनार, गौमूल-३ माझपालीकी २१ वर्षीया भाग्य चादारा, हिमाली-१, बामुकी नानी रोकायाह, हिमाली-२ नातिखोलाकी २३ वर्षीया पार्वती बुढा, स्वामीकार्तिक खापर-१, मुक्तिकोटकी ३५ वर्षीया कार्तिका विकलागायतले स्वास्थ्य संस्था जाँदै गर्दा बाटोमै बच्चा जन्माएको रीमाको आकर्षण विकलागायत भएकाले सुकेरी गरेको भाइलाहरू उदाहरण मात्र भएको भद्रै पाण्डेले बाजुराका दुर्गम गाउँका बाटो र घरमा सुकेरी हुनेको संख्या धेरै रहेको बताइन् ।

सरकारले हवाई उद्धार कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा पनि सुकेरी महिलाको मृत्यु हुनेको बताइन् । कडा परिश्रम, धेरै जना तथा कम उमेरमा बच्चा जन्माउने र स्वास्थ्य सेवा पुँचबाट बच्चित, पौष्टिक आहारको कमीलगायत कारणले बाटोमै सुकेरी महिलाले ज्यान गुमाउने गरेको बडिमालिका नगरपालिकाका स्वास्थ्य शाखा प्रमुख टेकबाहुदार खडकाले